

Cümə, 3 yanvar 1919-cu il, nömrə 78

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-davamiyyəsi. Cümə, 30 rəbiüləvvəl sənə 1337. 3 kanuni-sani sənə 1919.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

BAKİ, 3 KANUNİ-SANİ

[YANVAR]

Ağır vəzifə qarşısında

Hökumət və Parlaman tərəfindən Ümumi Sülh Konfransında Azərbaycanın istiqlalıyyətini müdafiə etmək üçün in-tixab edilmiş [seçilmiş] heyəti-mürəxxəsə [nümayəndə heyəti] bu günlərdə yola düşür. Filhəqiqə [doğrudan da], heyətin öhdəsinə düşən təklif [iş] artıq dərəcədə ağır və müşküldür. Bununla belə, həmin təklif Azərbaycan türk-islamıları istiqbalı [gələcəyi] nöqtəyi-nəzərindən qayət mü-hüm və əlzəmdir [lazımlıdır]. Demək olar ki, azərbaycanlıların taleyi həmin heyətə tapşırılır. Onun istedad və qabiliyyətin-dən Azərbaycan türk və islamlarının gə-ləcəyi asılıdır.

Ümumcahan Sülh Konfransında ufacıq Azərbaycan məmləkəti mürəxxəs-lərinin səsləri qəti olmayacaqsa da, lakin onun xətti-hərəkəti, öz məmləkətlərinin müdafiəsi yolunda göstərdikləri məharət və siyasətin Azərbaycan məsələsi həllinə böyük bir nüfuz və təsir göstərəcəyi bədi-hidir [açıqdır]. Böylə əzim [geniş] bir siya-sət meydanında bizim heyət siyasətçə nə qədər püxtə [peşəkar, təcrübəli] olduqları-

nın imtahanını verəcəkdirlər.

Heyətin üzərinə düşən müqəddəs və-zifəni ağır və müşkül etdirici səbəblərin birisi də budur ki, həmin heyət öz müstə-qim vəzifəsindən başqa, digər bir vəzifə dəxi öhdəsinə götürməyə məcbur ola-caqdır. O vəzifə isə Azərbaycanı və bura-da yaşayan türk və islamıları Avropaya və Amerikaya tanıtdırmaqdır.

İstiqlalıyyət iddiasında olan yeni tə-şəkkül etmiş ufaq məmləkətlər iki qisimdir:

1) Etılaf [Antanta] dövlətləri ilə müha-ribə edən dövlətlər torpağında yaşayan-lar; 2) Bir də Etılaf dövlətlərinin öz torpa-ğında yaşayan millətlər.

Birincilərin işlərinin asanlıqla keçəcəyi şübhəsizdir. Çünki, burada bir taqım siyasi nöqtələr vardır ki, hər kəsə məlum-dur. İkincilərə qaldıqda, burada dəxi öylə millətlər vardır ki, onlar istiqlalıyyətləri üçün çoxdan bəri mübarizədə bulun-maqla özlərini ümum Avropa və Ameri-kaya tanıtmışdırlar. Öylələri dəxi vardır ki, onlara istiqlalıyyət yolunda mübarizəyə girişmək bu yaxınlardan mümkün olmuş-dursa da, Müttəfiqlər elan etdiyi əsası dəlil və rəhbər görüb, bütün millətlərin müqəddəratı özlərinə həvalə olunması

şüarına müstənidən [istinad edərək], ümidvardırlar.

Biz azərbaycanlılar axırıncılar cümləsindən. Azərbaycan ləfzi və orada yaşayan türk və islamların nə olduğu Avropanın bir çox məhafilində [dairələrində] bəlli deyildir. Bu söz ortalığa çıxmış təzə bir sözdür. Halbuki, Lehistan, Finland, Ermənistan, Gürcüstan bu kimi, çoxdan bəri Avropa siyasi məhafilində işlənən kəlmələrdir. Buna görədir ki, bizim sülh heyəti-mürəxxəsəminin öhdəsinə ağır təklif gəlir:

Bizi tanımaq və haqqımızı almaq.

Bu ağır vəzifənin nə tərzdə həll olunacağını heyəti-mürəxxəsəmiz pişəz-vəqt [qabaqcadan] ətraflıca düşünüb həll etməlidir.

Ümumsülh Konfransı yanvarda şüru edəcəkdir [başlayacaqdır]. Lakin bu, ancaq Etilaf dövlətlərinin öz aralarında müzakirət məclisindən ibarət olacaqdır. Bütün millətlər nümayəndələri iştirakı ilə in-iqada şüru edəcək [təşkil olunmağa başlayan] konfrans isə yalnız martda vəqə olacaqdır.

İştə, bu konfransın güşadınadək [açılışınadək] bizim heyəti-mürəxxəsə öz vəzifəsinin ikinci qeyri-rəsmi qismini əda etməlidir [yerinə yetirməlidir]. Azərbaycan məsələsindən Avropa, Amerika ricalidövlətini [dövlət adamlarını] vaqif etmək üçün lazımı tədbirlərdə bulunmalıdır. Təşviqat icrası üçün icab edəcək [lazım olacaq] vasitələri və lüzumiyyəti görünən materialları və sənədləri və ya qüvvələri indidən əldə etməlidir. Sonradan bu ləvazimatın sövq edilməsi yolsuzluq cəhətin-

cə qeyri-mümkün olacaqdır. Təşviqata dair icab ediləcək mənbələrdən istifadə edib, lazımı tədbirləri görməklə heyəti-mürəxxəsə öz müqəddəs vəzifəsini kafi bir surətdə ifa edə bilib, məmləkətin və millətin hüquq və şərəfini müdafiə etməyə müvəffəq olacaq deyə ümid bəsləmək üzrəyiz.

ƏSGƏRLİK HAQQINDA

“Azərbaycan” qəzetəsinin 75-ci nömrəsinin birinci sütununda dərcən [dərc edilmiş] tələbə suallarına cavab olaraq möhtərəm Maarif naziri həzrətlərinin kəlamlarını mütaliə etdikcə, insana bir başqa məsərrət [sevinc] və fərəh üz verir. O cənabın sözlərini təqviyə [sözünün qüvvəti] olaraq ərz olunur: İslam aləmində əsgərlikdən əfzəl [daha üstün] bir şey varmı? Əlbəttə, yoxdur. Qurani-şərifdə “fəzzə-ləllahul-mücahidinə ələl-qaidinə dərəcə-tən” buyurmuş. Yəni, mücahidlər qeyri-mücahiddən çox dərəcə əfzəldirlər [üstüdürlər].

İnsanın təbiəti ülvitələbdir [ülviliyi tələb edir]; artıqlıq və yüksəklik sevəndir. Əsgərlik dünya və axirət fəzilətini camidir [özündə ehtiva edir]. Dünyada əsgərin hüququna bir kimsə təcavüz edəmməz. Əsgərə şücaət kimi yaxşı sifət ariz [məxsus] olub, qorxaqlıq kimi xəbis sifətlərdən ari [uzaq] olur. Əsgərin gözü açıq, qəlbi saf olur. Çünki vilayətləri seyr edir. Hər bir vilayətdən və o vilayətin adamlarından çox şeylər dərk edir, ibrət götürür, səyahət edir, səyahətdən hasil olan ülum [elmlər], məkatibdə [məktəblərdə] təhsil edilmiş ülumdan daha mənfəətlidir.

Əsgərlikdə səfərbərlik və müsafirət [səfər, yürüş] olur. Həzrəti Əli əleyhissəlam, “səfərdə çox fayda vardır” buyurmuşdur. Təfərrüc [səfər, gəzinti], həm iktisabiməişətə [dolanacağına qazanmağa], elm, adab [ədəb-ərkan], nəcib insanların müsahibəti [söhbəti] və qeyrə... Amma, axirət mənfəəti isə apaşkardır: əsgər dünyada ağa olan kimi, axirətdə dəxi ağadır. Allah-təala hüzurunda daimi olaraq övliyayi-üzzam [böyük övliyalar] ilə müsahibdirlər [həmsöhbətdirlər]. Başqalar onların məqamlarına [mövqeyinə, mərtəbəsinə] qibtə edirlər.

Əsgər üçün həyati-əbədiyyə [əbədi həyat] vardır. Onların mövtü [ölümü] həyatdır. “Qurani-məcidi-miz” [şanı uca “Quran”ımız] onların meyitinə [ölüsünə] və məqtuluna [qətl ediləninə] “meyit” deməyi nəhy buyurmuşdur [qadağan etmişdir]: “Və lə təhsəbənnəlləzinə qutilu fi-səbilillahihə əmvatən bəl əhyaun ində rəbbihim yurzəqun.” Yəni, Allah yolunda önləri meyit hesab etməyəsiz. Onlar diri və heydirlər [canlıdırlar]. Allah-təala hüzurunda şad və xəndan [şən] ruzi yeyirlər.

Müsəlmanlar! Səy ediniz, əsgərliyə çalışınız! Övladınızı vəsvəseyi-şeytaniyəylər [şeytani vəsvəsələr] ilə əsgərlikdən qaçırtmayınız! Əsgərlikdən qaçan cihad-dan qaçmışdır. O dəxi fasiq [dinsiz] və xəbis bir kimsədir. Sizləri əsgərliyə dəvət edən, zahirdə Əxzi-əsgər dairəsidir [Hərbi xidmətə çağırış idarəsidir], amma batində öz peyğəmbərinizdir. Əxzi-əsgər dairəsi, peyğəmbərin nümayəndəsidir. Peyğəmbər zamanında əxzi-əsgərdən məqsud [məqsəd] islam baydağını ucaltmaq idi. İndi də məqsud həmandır. Bəlkə bu zamanın əhəmiyyəti daha artıqdır. Səbə-

bi məlumdur: Üqəla kəlamı [müdrilər sözü]: Məmləkət cismdir, əsgər can; əsgərsiz məmləkət, cansız bədəndir. Binaəni-leyh [ona görə], məmləkətimizə can vermək hamımızın müqəddəs vəzifəsidir.

*Bakı qazısı
Axund Əbdürrəhim
Hadizadə*

BİR İLTİMAS MÜNASİBƏTİLƏ

Rus Milli Komitəsi Azərbaycan Xariciyə Vüzəratına [Xarici İşlər Nazirliyinə] müraciət edib ölkəmizdən qaçmış və Şimali Qafqaz hüdudunda qalmış olan əlli min nəfər rus kəndlilərinin təkrar torpağıma qayıtmağı və qaytarılmağı xüsusunda iltimasda [ricada] bulunur. Komitə deyir ki, “Azərbaycan Hökumətinin rus kəndçilərinə qarşı hüsn-təvəccöhünü bildiyimizə görə, təvəqqe edirik ki, həman kəndlilərə Azərbaycan torpağında yer verilsin, onlardan əlavə, Qafqazın sair yerlərindən gələn ruslara dəxi Azərbaycanda məskən salmaq imkanı rəva görülsün.”

Təəccüb işdir! Rus Milli Komitəsi bir tərəfdən bizi və bizim hökumətimizi tanımağı əsla qəbul etməyir, naşiri-əfkarı olan [fikirlərini yayan] “Yedinaya Rossiya” qəzetəsinin hər nömrəsində hökumətimizi ilan kimi çalır, azadlığımızın düşmənləri cərgəsində durub onlarla həməvaz olub, Azərbaycan istiqlalına qarşı bədguluq [qeybət] edir, Rəisi-Vüzəramız [Baş Nazirimiz] tərəfindən təklif olunan vəzirlik [nazirlik] yerini qeyri-qabili-qəbul [qəbul edilməsi mümkün olmayan] bilib “atkaz”

[rədd] edir, bir tərəfdən də bu tanımadığı və qəbul etmədiyi hökumətə müraciət edib, əlaqə bağlayır və dürlü-dürlü iltimaslarda bulunur. Bir tərəfdən bizdən kūsür, bir tərəfdən əlaqə bağlayır. Daha açığı, rəsmiyyət məqamında bizi rədd edir, amma qeyri-rəsmi halda xeyrimizdən istifadə etmək istəyir.

Bu nədir? İkiüzlülükdür, yoxsa bizi safdərun [sədələvəh] hesab edib ələ salmaqdır? Və bu nə sənətdir ki, həman milli komitə genə bir tərəfdən Azərbaycan Hökumətinin “rus kəndlilərinə qarşı hüsn-təvəccöh göstərmək”də olduğunu guya iqrar [təsdiq] və etiraf edir, digər tərəfdən hökumətimizin həman rus kəndliləri xüsusunda “zülüm və sitəm[in]dən” müfəttinə [fitnəkar] bir surətdə qəzetələrində “danos”lar yazıb, əlavə general Tomsona bizlərdən və hökumətimizdən şikayətlər edir ki, guya biz azərbaycanlılar zalım olub “məzlum” rusların kənd və kəsəklərini dağıdırıq... Böylə olan surətdə, Rus Milli Komitəsinin təvəqqe və iltimaslarına bizim hökumətimiz nə əsasla məhəlgüzar olsun [məhəl qoysun]?

Əgər Rus Milli Komitəsi vəqədə [doğrudan da] Azərbaycan ruslarının qeydkeş [qayğısını çəkən] və dərdinə qalan isə, bəs nə üçün Kabinəmizdə vəzirlik yerini qəbul etmədilər? Halbuki bu vəzirliklə Azərbaycan ruslarına daha artıq kömək yetirə bilirdi və ehtiyacını daha tezliklə rəf’ə [aradan qaldırmağa] çalışardı.

Aşkar deyilmi ki, Rus Milli Komitəsinin amal və arzusu, Azərbaycanda yaşayan rusların mənafeyini gözləmək olmayıb, bəlkə politikaçılıqdır ki, o politika sayəsində bizləri təkrar Rusiyaya bitişdirib istiqlalımızın məhvinə səbəb ola və əlli min

nəfər rusu Şimali Qafqaz hüdudundan qaytarıb da toprağımızda yerləşdirməkdə məqsəd genə də politika yeritməkdir ki, onun təfsiri uzundur, amma zənn edirəm ki, bunu anlamaq üçün təfsirə möhtac olacaq dərəcə kəmağil deyilik.

Məsələnin özünə gəldikdə, əvvəla bunu unutmamalıdır ki, rus kəndlilərinin bilümm [ümumən] Qafqazda və bilxüsus [xüsusilə] Azərbaycanda yer və mülk sahibləri olması sabiq müstəbid rus hökumətinin “kolonizatsiya” və daha doğrusu, Qafqazı “ruslaşdırmaq” və Qafqazı ruslarla doldurmaqla, əhalisinin ehyənən [vaxt-vaxt] “üsyən” və inqilab törətməsinə mane olmaq politikasından nəticə verən bir işdir. Vəilla [yoxsa] Qafqazda və baxüsus [xüsusilə] Azərbaycanda bir o qədər yer və torpaq yoxdur ki, yerli əhalinin ehtiyacatını rəf’ edəcək [ehtiyaclarını aradan qaldıracaq] dərəcə kafi olub, hələ artıq da qala ki, o artığını Rusiyadan gəlmiş rus kəndlilərinə verələr. Deməli, vətənimizdə rusların və rus kəndlilərinin mülk-məaşı [mülk və dolanaacaq sahibi olmaları], yer və torpaq sahibi olmaları, yerli əhali üzərinə rəva görülmüş zülüm və cəbr [zorakılıq] nəticəsidir. Vaxtilə bu xüsusda, yəni Qafqazı rus “pereseleniye”sindən [köçündən] azad etmək haqqında başbilənlərimiz və iş görənlərimiz çox çalışdılar. Lakin səy və kuşışləri [çalışmaları] rus “bürokratiya”sının inadı müqabilində hədə gedib bir nəticə hasil olmadı. İndi isə yerimiz və toprağımızın sahibi özümüz olduğumuz halda, zənn etmirəm ki, hökumətimiz içində bir adam tapılsın ki, rus müstəbidlərinin politikasına tabe olub da fəlakət-zədə [fəlakətə məruz qalmış] kəndçiləri-

mizin üzərinə təkrar fəlakətlər yükləsin.

Hökumətimizin, Parlamenin alqışla qəbul etdiyi yer və torpaq proqramından məlumdur ki, vətənimizdə hər nə yer və torpaq varsa biəvəz [qarşılıqsız] olaraq kəndlilərimizə veriləcəkdir. Bu kənd[li]lərdən məqsud, şübhəsizdir ki, yerli əhalinin kəndçi sinfidir. Rus mühacirlərinin kəndçilərimizin yer və yurduna şərik çıxmağa heç bir haqqı yoxdur, çünki onların yeri öz doğma vətənləri olan Rusiyadır. O Rusiya ki, bütün aləmdə yer və torpağının çoxluğu ilə məşhurdur. Heç insaf deyil ki, Rusiyanın öz yeri, öz torpağı boş-boşuna qalsın da, rus kəndliləri gəlib də özgə yerinə şərik olmaqla həm özlərini və həm də yerliləri sıxıntı və əziyyətə düşər etsinlər. Zətən rus mühacirlərinin vətənlərindən fəriq [ayrı] olub da, abuhavasına alışmamış və şərəiti-məhəlliyəsinə [yerli şərəitinə] öyrənməmiş yad yerlərdə sükunət etmələri [yaşamaları], özlərinə qabili-əhəmiyyət [əhəmiyyətli] bir mənfəət verməyib, çəkdiqləri cəfanın gördükləri səfaya dəyməz olduğunu özləri də iqrar [təsdiq] etməkdədirlər. Hal-hazırda isə torpağımızda yaşayan və yaşamaq istəyən rusların üzərinə bir də Azərbaycan təbəəliyini qəbul etmək, binaənileyh [bu səbəbdən] Azərbaycan təbəəsi üzərinə gələn hər bir vəzifə və mükəlləfiyyəti [məsuliyyəti] qəbula məcbur olmaq təklifi gəlir. Bu da ki, məlumumuz olduğu üzrə, bir çox rusların və baxūsus bu ruslar haqqında “çalışmaq” vəzifəsində olan Rus Milli Komitəsinin xoşuna gələn və qəbulu mümkün görünən əhvallardan deyildir.

Böylə olan halda, rus mühacirlərinin vətənimizdə yerli əhalinin mülk və malı-

na, yer və torpağına şərik olub da, özümüzü və hökumətimizi tanımayatanımayatə istirahətə məşğul və ya cəfaya düşər olmalarından nə mənə? Vətənimizdə rus mühacirləri iki şərtlə yaşaya bilərlər: ya gərək Azərbaycan təbəəliyini tamamilə qəbul etsinlər və ya əcnəbi, yəni özgə dövlət təbəəsi sifətilə dolansınlar. Halbuki Rus Milli Komitəsinin bizim istiqlalımızı və hökumətimizi rəsmən tanımaq istəmədiyi, bu şərtlərin heç birinə imkan yolu vermir. Rus Milli Komitəsi Azərbaycanımıza “Rusiyanın bir parçası” nəzərilə baxır. Biz də ki, bu işə razı olmadığımızı, elani-istiqlal [müstəqilliyimizi elan] edib, bilfeil [əməli olaraq] müstəqil bir cümhuriyyət şəklində yaşamağımızla ruslara da və bütün aləmə də ələni [açıq] surətdə bildirməkdəyik. Bu məsələ isə artıq siyasət aləmində beynəlmiləl bir məsələ olduğu üçün Rus Milli Komitəsinin “iradəsi”lə deyil, Cahən Sülh Konfransının təyini ilə qəti surətdə həll və fəsl ediləcəkdir [başə çatacaqdır]. Cahən Sülh Konfransının da hər bir müzakirəti “millətlərin əsirlikdən azad edilməsi” şüarı əsasına müstənid olacağını [istinad edəcəyini] bildiyimiz üçün, biz dəxi əsirlikdən azad edilməyə layiq bir millət olduğumuzu bu məclisi-kübra [böyük məclis] təsdiq edəcək deyə qəviyyəni etiqad etdiyimizdən dolayı [məhkəm inandığımız üçün] istiqlalımızı kamal ilə yeritmək işində davam edirik...

Və bir də əlli min nəfər rus qaçqınlarının vətənimizə gətirilməsi – bu vaxtda ki, hər yerdə cürbəcür naxoşluqlar və mərəzlər əmələ gəlir – hifzüssihhə [gigiyena] cəhətinə çox qorxuludur. Azar və naxoşluqların əvvəl-əvvəl qaçqınlar içində tö-

rədiyi və o qaçqınlardan da keçib yerli əhaliyə sirayət etməsi [yoluxması] hər kəsin məlumudur. Ondan əlavə, arada aclıq məsələsi də vardır ki, o nöqtəyindən nəzərdən dəxi bu işə baxılırsa, onda da bir çox əndişələr meydana çıxar.

Bizim rus millətinə qarşı düşmənçiliyimiz yoxdur, lakin zamanə “başlı başın saxlasın” zamanəsidir. Onsuz da Milli Komitənin və hər bir rusun məlumudur ki, qonşu cümhuriyyətlərdə[n] köçməyə məcbur olub da bizim cümhuriyyətə pənah gətirən rusları biz kamali-mehman-nəvazi [əsl qonaqpərvərlik] ilə qəbul edib, hər bir idarəmizdə qulluq vermişik və bu yolda o dərəcə “irəli getmişik” ki, idarələrimizin ən məsul vəzifələrini də onlara tapşırırmışıq. Halbuki, mehmanlarımızın “ev yiyəsi”nə qarşı göstərməkdə olduqları müamilə [rəftar], ümumiyyət etibarını ilə bir o qədər də qədirşünasanə [qədirbilənliyə müvafiq] deyildir.

Məqsədi-batinisi [əsl məqsədi] məhz istiqlalımıza qarşı bir nümayiş-təhdidkaranə olduğu şübhədən ari [şübhəsiz] olan keçən zabastovka haqqında Rus Milli Komitəsinin münasibəti və bu komitənin naşiri-əfkarı olan “Yedinaya Rossiya”nın sözləri hələ yadımızdadır ki, kamali-fəxr ilə deyirdi: “Bu zabastovka, rus hissiyyəti-milliyəsinin [milli hisslərinin] oyanmağına dəlalət edən bir vəq’ədir.”

Bu “rus hissiyyəti-milliyəsinin” vətənimizdə oyanmasına qüvvət vermək üzrə bir də kənardan gəlmə əlli min nəfərlik bir rus kütləsinin hissiyyətini də əlavə etsək, qabaqda başımıza nələr gələ biləcəyini indidən mülahizə etmək olar.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Öz müxbirimizdən

- Teymurxanşuradan teleqraf edirlər ki, bolşeviklərin Terek çayından o tərəfə atılmaları doğrudur. Cəbhə Arqun xəttindədir. Qroznıya 8.000 (?) ölü və yaralı gətirilmişdir. Bolşeviklər təcili surətdə Qroznını boşaldırlar.

- Konfransa gedəcək Dağıstan nümayəndələri Çermoyev, Heydərov və Bamatov bu gün Bakı təriqi [yolu] ilə azim olmuşlardır [yola düşmüşlər].

“Royter” agentəliyindən, 1 kanunisanı [yanvar]

İngiltərədə parlaman intixabətini [seçkiləri] böylə nəticə vermişdir: Məbuslardan müştərək ittihadçılar 334, müştərək liberallar 133, müştərək zəhmətkeşlər firqəsi 10 olmaq üzrə koalisiya tərəfdarları 477 yer qazanmışlardır. Bundan əlavə, ittihadçılar 50, liberallar 28, zəhmətkeşlər 62, müstəqillər 9, millətçilər 7, sinfeynerlər 73 yer qazanmışlardır. Fransa qəzetələri intixabatın nəticəsindən razıdırlar.

“Royter” agentəliyindən, 30 kanunəvvəl [dekabr]

- Berlində vəziyyət qəti surətdə müəyyən deyilsə də, möhkəm də deyildir. Hökumət qəti tədabir ittixazından [tədbirlər görməkdən] qorxmuş olmalıdır ki, hadisətin [hadisələrin] qanlı müsadiməyə [toqquşmaya] münəcər olmasına [gəlib çıxmasına] imkan vermişdir.

- “Royter” agentəliyi vəkalətən xəbər verir ki, Bukinqem Sarayında və Xariciyyə Nəzarətində Vilson ilə icra olunan müşavirə hər iki tərəf üçün əlverişli bir surətdə

cərəyan etmişdir. Müşavirədə qayət geniş məsələlər, əzcümlə [o cümlədən] Vilsonun 14 maddəsi müzakirə edilmişdir. İştirak edən ricali-dövlət [dövlət adamları] müzakirənin nəticəsindən məmnundurlar.

“Royter”, 31 kanuni-əvvəl [dekabr]

- İngiltərədə intixabat [seçkilər] təntənəsiz keçmişdir. Çünki, bir çoxları gözləyirmiş ki, koalisiya tərəfdarlarının siyahısı keçəcəkdir. Yenə də bəzi nagəhani [gözlənilməz] şeylər olmuşdur. Məsələn, Askvit məğlub olmuşdur. Bundan əlavə, Parlaman əzasından [üzvlərindən] Makdonald, Qalland, Hobhaus, Samuel, Henderson, Makkenna, Satton dəxi məğlub olmuşlardır.

- Berlindən alınan teleqraflarda deyilir ki, əski hökumətin iş başından düşürüləcəyi və Ledebur ilə Libknext başda olmaq üzrə yeni hökumət təşəkkül edəcəyinə ehtimal var.

(Böylə olarsa, deməli Almaniya hökumət bolşeviklər əlinə keçər. - idarə.)

- Vilson şərafinə verilmiş olan ziyafətdə İngiltərə kralı bir nitq söyləyərək demişdir ki, İngiltərə və Amerika ümidvar olurlar ki, müharibəni bir daha təkərrür etməyəcək [təkrarlanmayacaq] bir surətdə qurtarıb, millətlər omuzundan təslihat [silahlandırma] yükünün götürülməsi üçün ümumi bir təzi-hərəkət bulacaqlardır. Vilson cavabi nitqində bəyan etmişdir ki, heç bir məsələ onu Amerikadan gəlməyə vadar edə bilməzdi, məgər qarşısında bulunduğu məsələ, yəni dünyanın mənəvi qüvvəsini öylə təşkil etmək ki, bəşəriyyətin qüvvələrini mühafizə edəcək etilaf-ları [uzlaşmaları] saxlamaq [təmin etmək]

və hüquq və ədaləti cahanın ümdə kontroli [hakim gücü] qılmaq.

Vilson təkid etmişdir ki, “Cəmiyyəti-Əqvam” [Millətlər Cəmiyyəti] əməlini [arzusunu] sözdən işə keçirmək lazımdır.

(“Royter” acentəliyindən)

Almaniyada inqilab

Berlindən Kopenhagena verilən teleqrafda deyilir ki, hökumət Berlin komendantı və polisə rəisi ilə müşavirədə bulunduqdan sonra, ixtilaf çıxmasın deyər, əsgəri məmurların küçələrə çıxması və özlərini mühafizə etməkdən ötrü silah işlətmələri əmrini vermişdir. “Spartak” firqəsi “Parizer platz”da bir neçə pulemyot qoymuşdurlar. Məzkur [adı keçən] firqə üzvləri qırmızı bayraqlar və pulemyotlarla avtomobildə gəzib, intibahnamə [təbliğat vərəqəsi] nəşr etmişlərdir [yaymışlar]. İntibahnamədə deyilir ki:

“İnqilab təhlükədədir. Əks-inqilabçılar öz saldatlarının qanını tökməkdədirlər.”

Bundan əlavə, davam edən üsuli-idarəyə protesto etməkdən ötrü saldatlar və fəhlələr mitinqə dəvət edilirlər.

İngiltərənin maliyyə işləri

Çörçill öz nitqində İngiltərənin maliyyə işlərinin kəskinləşməsindən bəhs edib, bunların hamısının zail olacağına [keçib gedəcəyinə] ümidvar olur. Bizim borcumuzun 7-dən 6-sı məmləkətin borcudur. Biz Amerikaya 400 milyon lirəlik qızıl, 1 milyon Amerika ziqiymət şeyləri [qiyətli şeylər] göndərmişik. Bu məbləğin çox hissəsi bizim müttəfiqlərimiz Rusiya üçün verilmişdir. Biz bu təminatda zərərli ol-

mayıb, hətta aldığımız borcların faizini dəxi verməliyiz. Müttəfiq dövlət komissiyası bütün məxariclərin verilməsi məsələsini aşkar etməkdən ötrü Almaniyanın etibari-nəqdiyyəsini [pul kreditini] hər tərəfli mülahizəyə alacaqdır.

Lloyd Corcun nitqi

Lloyd Corc Bristolda söylədiyi nitqində demişdir ki, İngiltərə donanması zülm etmək deyil, müdafiə aləti olmuşdur. Buna görə, İngiltərə donanmasının haqqı gözlənməlidir. Sonra Lloyd Corc təkrar etmişdir ki, Almaniya bütün müharibə dəyərini axırncı cəriməsinə qədər verməlidir. Müttəfiqlərin müharibə məxarici 24 milyon İngiltərə lirəsidir. Məğlub olanların qalib gələnlərdən az vermələri təəccübüdür. Lloyd Corc İngiltərənin müharibə məxaricinin Almaniyadan artıq olduğunu göstərmişdir. Avropa müttəfiqləri müttəhidülqövl [sözü bir yerə qoyub] qərara almışlar ki, Kayzer və onun yoldaşları müharibə zamanında etdikləri təcavüzat və xəyanətə görə məsuliyyətə cəlb olunmalıdırlar. Vilsonun da buna razı olacağına ümid edilir. Almaniya təbəələri İngiltərədə çox qalmaqtaqlardır. Onlar İngiltərədən köçürülüb bir daha övdət etməyəcəkləridir [qayıtmayacaqlar].

İngiltərə əsgərlərinin vürudu [gəlişi]

Kölnədən Amsterdama xəbər verirlər ki, 32 min İngiltərə əsgəri oraya varid olmuşdur [gəlmişdir].

Yaponiya zirehli İstanbulda

İstanbuldan Parisə xəbər verirlər ki, Yaponiya zirehli “Şikisima” və iki sualti qayığı İstanbula varid olmuşdur.

Müttəfiqlər donanması

Müttəfiqlər donanması Sevastopol şəhərini bolşeviklərlə bir yerdə hərəkət edən almanlardan xilas edəcəkləridir. Müttəfiqlər donanması Odessadan gələn heyətin xahişinə görə hərəkət edəcəkdir.

Almaniyada

Kopenhagen teleqraf edirlər ki, övdət edən Almaniya əsgərləri Berlinə varid olanda “Döyçland über alles” marşı və qeyri marşlar çalınıb və bir dənə də olsun inqilab marşı çalınmamışdır. Əhali, zabitləri və saldatları qalib gələn bir surətdə təbrik etmişdir. Ebert demişdir ki, Almaniya əsgəri başı uca və qalib bir surətdə övdət etmişdir [qayıtmışdır]. Qüvvətli və təzə Almaniyanın binası ancaq əsgərlərlə mümkündür.

Praqada üsyan

Praqadan verilən teleqrafda deyilir ki, qaragüruh dəstəsi polisin mümaniətinə [maneçiliyinə] baxmayaraq dükanları dağıdıb, mallarını qarət etmişdir. Nəticədə pulemyot və tufəng atışması olmuşdur. Tələfat çoxdur.

Metsdə talan

Metsdən xəbər verirlər ki, iğtişaş əsnasında alman mağazalarının şüşələri sındırılıb, bir çox mal qarət edilmişdir. Fransız məmurları qarətgərlər əleyhinə ciddi hərəkətdə bulunmuşlardır. Gecə saat 10-dan sonra alman dilində danışmaq qadağan edilmişdir.

Vilsonu dəvət

Berndən teleqraf edirlər ki, federalnı şura [Federal Şura] Vilsonu İsveçrəyə də-

vət etmişdir.

Norveç və Rusiya

Xristianiyadan [Oslo]dan xəbər verirlər ki, Norveç səfəratə [səfirliyi] Petroqraddan çıxmışdır. Ola bilər ki, bolşevik hökumət nümayəndəsinə də Norveçdən çıxmaq təklifi edilsin. Həmçinin Danimarka ilə bolşevik hökuməti arasında münasibəti-siyasiyyənin qət ediləcəyi xəbər verilir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Belçika tələbatı

Belçika Xariciyyə naziri Himans demişdir ki, Sülh Konfransında Belçika Hökuməti 1879-cu ilin müahidənəsinə [sazişinə] təzədən baxılmağı tələb edəcəkdir. Bu müahidənə ilə Belçika Hökuməti Limburq və Lüksemburq əyalətlərindən məhrum edilmişdi. Himansın fikrincə Hollandiya, Antverpen limanını qapayan Şelda[nın] istifadəsindən imtina etməlidir.

Yaponiya heyəti

Teleqrafların verdiyi xəbərə görə, dekabrın 10-da Yaponiya nümayəndələri Sülh Konfransına azim olmuşlardır [yola düşmüşlər].

Kürdüstan heyəti-mürəxxəsəsi

“Yedinaya Rossiya”nın yazdığına görə, ən mövsuq [etibarlı] mənbələrdən xəbər alınmışdır ki, kürdlərin başçıları, başda məşhur Kamal bəy olmaq üzrə, Müttəfiq dövlətlər heyətinə gələcək Kürdüstan üsuli-idarəsi barəsində məlumat vermək üçün iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuş-

lar. “Yedinaya Rossiya” qəzetəsinin məlumatına görə, xüsusi heyət göndərməyi hamı kürd başçıları istəyirlər, fəqət Musa bəy Moxbubanski (Mutki qövmü şeyxi), Əli bəy (Sinanlı qövmü şeyxi) və başqa xırda əqvam [qövmlərin] şeyxləri riza göstərməyirlər.

QƏZETƏLƏRDƏN

Lloyd Corc

Lloyd Corc Kuins-hollda söylədiyi nitqində demişdir ki, sülh, ədalətkarana [ədalətli] bir surətdə əqd edilməlidir [bağlanmalıdır]. Yeni müharibə ehtimalını belə bərtərəf etməlidir ki, bir daha qeyri-mümkün olsun. Lloyd Corc, Cəmiyyəti-əqvana [Millətlər Cəmiyyətinə] inanır. Sülh konqresi, orduları yox etməlidir. Zira, ordu varlığı müharibənin baş qalxızmasına səbəbiyyət verir.

İran heyəti-mürəxxəsəsi

Bir neçə gün bundan əqdəm [qabaq] “Yedinaya Rossiya” qəzetəsində İran heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] barəsində məlumat verilmişdi. Orada fil-cümlə [o cümlədən] İranın Azərbaycanı özünə mülhəq etmək [qatmaq] arzusunda olduğu da sərəhətən [açıq surətdə] yazılmışdı. Şimdi qəzetə böylə məlumat verir:

“İran heyəti-mürəxxəsəsinin Avropaya gedib orada əfkari-ictimaiyyəni [ictimai fikri] İranın qayə və amalı ilə tanış etdikdən sonra Sülh Konqresində 8 maddədən ibarət tələbatı [tələbləri] müdafiə edəcəyini xəbər vermişdik! Axırncı maddə İran sərhədini düzəltmək. Öylə düşünülməsin

ki, İran fəqət [sadəcə] bir Azərbaycanı istəyir. Xeyr, ixtarnamənin birinci surətində, axırını maddədə 20-dən ziyadə maddələr var idi. Onların cümləsindən, məsələn, Türkiyə Kürdüstanını da İran istəyirdi. İxtarnaməni müzakirə edib, yenidən tərtib verdikdə, sərhəd barəsində olan maddələrin hesabı oradan çıxarılmışdır, fəqət İran heyəti ola bilsin ki, Türkiyə Kürdüstanını da tələb etsin.”

Bolşeviklərin məğlubiyyəti

Omskdan Kopenhagenə olan rus səfəratı bürosuna xəbər verirlər ki, bolşeviklər Yekaterinburq cəbhəsində məğlub olub Perm tərəfə geri çəkilirlər.

DAĞISTANLILAR CÜMHURİYYƏTİNDƏ

İmam Şamil qitəsi [dəstəsi]

Məşhur hüriyyət və istiqlal qəhrəmanı Şeyx Şamilin yadigarı üçün Dağıstanın ovçu-əsgər [atıcı] qitələrindən [dəstələrindən] birini onun ismi-paki [pək adı] ilə adlandırır. Şeyx Şamil qitəsinə qeyd etmək və burada xidmət etmək, şimali qafqazyalılarda böyük şərəf ədd [hesab] olunduğundan, hər kəs bu qitə əsgərləri sırasında bulunmağa çalışır.

Şimali Qafqaziya Cümhuriyyəti və Müttəfiqlər

Eşitdiyimizə görə, Şimali Qafqaziya Cümhuriyyəti ordusunun komandanlığını bolşeviklərlə mübarizə müddətində Müttəfiqlər və İngiltərə ordusu nümayəndəsi miralay [polkovnik] Roulendson öz öhdəsinə götürmüşdür.

Şimali Qafqaziya mürəxxəsləri əzimiyyəti

Bizə xəbər verirlər ki, srağagün, kənuni-saninin [yanvarın] 1-ci günü Parisdə Sülhi-Ümumi Konqresinə getmək üzrə Teymurxanşuradan Şimali Qafqaziya Cümhuriyyəti heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] əzimiyyət etmişdir [yola düşmüşdür]. Bu heyət içində Şimali Qafqaziyalılar İttifaqı Parlaməninin sədri və Cümhuriyyətin Xariciyyə naziri Bammətov olacaqlardır. Keçərkən bu heyət Bakıya uğrayıb, bir gün burada qalacaqdır.

LƏNKƏRAN NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN TƏŞƏBBÜSATI

Lənkəran heyəti-mürəxxəsəsi general Tomson hüzurunda

Dekabrın 28-də Lənkəran uyezdidin müəlmən işləri vəkili Teymur bəy Bayraməlibəyov başda olmaq üzrə, yanmış və dağılmış müəlmən kəndlərinin 50 nəfər nümayəndəsi general Tomson tərəfindən qəbul olunmuşlardır. Bayraməlibəyov Tomson cənablarına böylə bir müraciətdə bulunmuşdur:

“Müəlmənlər aramsız gözəlayirdilər və ümidvar idilər ki, təhti-komandanızda olan Müttəfiqlər ordusu Lənkərana hərəkət edib, Lənkəranı hərç-mərclikdən və bolşeviklərdən xilas edər. Lakin bu ümidlər bərhəva [puç] oldu və Lənkəran məsələsindən mühüm məsələlər sizi Bakıda dayandırdı. Buna görə hüzurunuzda gəlib burasını sizə xəbər verirəm ki, biz Lənkəran müəlmənləri, istər şəhərdə və uyezddə, fəna bir halda yaşayırıq. Saldatlar, aşkara bir surətdə müəlmənlərə olmazın əziy-

yətlər verirlər. Müsəlmanların azuqəsini zəbt edirlər. Birinci zəruri şeylərin azad satışı qadağan edilmişdir. Odur ki, əhali aclığa düçar olmuşdur. Müsavatçılar və qeyri camaat xadimləri əks-inqilabçılıqda müttəhim edilib, bolşevik hökuməti tərəfindən təqib olunmaqdadırlar. Bunlardan bir paraları aprel ayından həbsxanada yatıb, bəziləri də gizlənməkdədirlər. Qaçıb gizlənənlərin malı saldatlar tərəfindən qarət edilib, evləri xaraba halına salınmışdır. Bunların əhli-əyalı [ailəsi] küçələrdə ac və üryan qalmışlardır. Məhəlli [yerli] həbsxana öz təqsirlərini bilməyən müsəlmanlarla doludur. Bunlar aclıqdan və naxoşluqdan tələf olmaqdadırlar. Müsəlmanlar dövlətlər arasında sülh əqd etməsini eşidib şad olmaqla bərabər, özlərini fəlakətdən qurtaracaqlarına ümidvar oldular. Lakin onların bu ümidi də müvəffəqiyyətsiz oldu. Çünki, müharibə hərəkatı hər yerdə dayandırıldığı gündən köməksiz qalan müsəlman əhalisinin halı gəldikcə müşkülata uğramaqdadır. Saldatlar iğtişaş salıb, qətl-qarətə məşğuldurlar. Yüzdən artıq müsəlman kəndi Muğan cəza dəstəsi saldatları tərəfindən yandırılıb dağıdılmışdır. Bu kəndlərin əhalisinə öz kəndlərinə qayıdıb evlərini təmir etmək qadağan edilmişdir. Dağılan kəndlilərin xüsusi torpaqları rus mühacirlərinə verilmişdir. Bu qərar üzrə müsəlman əkinçiləri öz torpaqlarından məhrum olmuşlardır. Dağılmış kəndlərdən saldatlar 50 nəfərə qədər müsəlman arvad və qızlarını tutub aparıb namuslarına təcavüz etmişlərdir. Top gücü ilə müsəlman əhalisinin silahı əlindən alınmış, rus əhalisi silahlanmışdır. Odur ki, müsəlman əhalisi quldurların hücumundan özünü mühafizə

edə bilməyib, qarətə məruz olmuşdur. Amerika və Avropa dövlətləri tərəfindən hər millətə hürriyyət ixtiyarı vagüzar edilmişsə [verilmişsə] də, lakin Lənkəran uyezdinin 300 min nəfər əhalisi bu səadətdən məhrum olmuşdur. Zira, Lənkəran uyezdində hökmfərma [hakim] olan bolşevik hökuməti Azərbaycan Parlamanına nümayəndə intixab etməyi [seçməyi] nəinki qadağan edir, hətta cəzaya düçar edib, bizləri qılinc və atəş qorxusu altında saxlayır.

Təfəsilatdan sərff-nəzər sizdən xahiş edirik, Muğanda olan bolşevik əsgəri dəstəsinin silahını əlindən alıb, bu əsgərləri Azərbaycan və ya ingilis əsgərlərilə əvəz edəsiniz. Lənkəran həbsxanasında olan müsavatçıları və qeyri camaat xadimlərini həbsdən azad etdirib, onların öz külfətləri yanına qayıtmaları üçün həyatlarını məhəlli saldatlardan təmin edəsiniz. Lənkəran uyezdə müsəlmanlarına Azərbaycan Hökumətini etiraf etməklə Azərbaycan Parlamanına nümayəndə intixab etmək haqqı vagüzar edəsiniz. Lənkəran şəhərində hökmfərma olan bolşevik hökuməti qovulsun, məhəlli rus və müsəlman əhalisinin silahı əlindən alınsın. Çünki, silahla kotan bir ələ sığmaz. Lənkəran şəhəri və kəndlərinin mühafizəsi ancaq ingilis əsgərləri ixtiyarına və ya Azərbaycan Hökumətinə tabe şəxslərə tapşırılsın. Lənkəran uyezdə Azərbaycanın ayrılmaz bir parçası olduğuna görə, Azərbaycan Hökumətinin təhti-idarəsinə keçirilsin. Şəhərə ətraf kəndlərdən azad bir surətdə mal gətirilməsinə icazə verilsin. Bunu da əlavə edirik ki, İngiltərə ordusu Lənkərana yürüş etdikdə, öz azadlıqlarını və istiqlalıyyətlərini mühafizə etməkdən ötrü məhəlli

müsəlman əhalisi kamali-məmnuniyyətlə İngiltərə ordusu səflərinə daxil olacaqdır.”

General Tomson Lənkəran uyezdi nümayəndələrinin bu bəyanatını dinlədikdən sonra demişdir ki, sizin bu xahişləriniz bu yaxın zamanda əmələ gətiriləcəkdir. Ona görə də bir qədər səbr etməyiniz lazımdır.

Rəisi-vükəlaya ərizə

Lənkəran müsəlmanları müvəkkili Teymur bəy Bayraməlibəyov tərəfindən kanuni-sanininin [yanvarın] 2-də Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətlərinə bir böylə ərzihal verilmişdir:

“Hal-hazırda Lənkərandə bir dəstə vardır ki, adını “Müttəfiq Qafqaziya-Kaspi Hökuməti” qoyaraq müsəlmanları təqib edirlər. Lənkəran müsəlmanları bunların böylə fəaliyyətindən naşi [ötrü] bir çox əziyyətlər çəkərək, qətl və qarətə məruz qalmışlar. Bunlar açıqdan-açığa müsəlmanları zorlayırlar. Binaənileyh [ona görə], həzrətlərinizdən rica edirəm ki, Müttəfiq komanda nəzdində Lənkəranın Azərbaycana mülhəq olunanadək [birləşdirilənədək] bir ingilis dəstəsi göndərilməsi barəsində lazımi təşəbbüsatda bulunasınız. İşbu dəstə, məsələn 3 zabit və 30 əsgərdən mürəkkəb [ibarət] olaraq, fövqəzəkir [yuxarıda adı keçən] hökumətin fəaliyyətini kontrol edə biləcəkdir. Böyləliklə “xudsər” [özbaşına] hökumətin müsəlmanları zorlamağın [nin] önünü ala biləcəkdir, zənn edirik.

Sizə – Rəisi-vükəla həzrətlərinə, müraciətən rica ediriz ki, qətl və qarətə məruz qalmış müsəlmanlar üçün öz səsinizi ucaldasınız. Bunların həyatları və malları təmini üçün lazımi binagüzarlıqda [təşəb-

büsdə] bulunmaqla, vətənlərini sinələri ilə müdafiə və mühafizə edən “Müsəvat” firqəsi əzası [üzvü] və başqa millət xadimlərinin də evlərinə qayıtmaları üçün lazımi binagüzarlıqda bulunmanız müttəmməndir [xahiş olunur]. Zira, bunların ailələri Lənkərandə pərəstarsız [himayəsiz] qaldıqlarından, acılığa məruzdurlar. Bununla bərabər, həzrətlərinizə məlum edirəm ki, Lənkərandə asayışı-ümumini təmin etmək və ticarət-sənayeni tərəqqi yoluna qoymaqdan ötrü lazımi və əlzəmdir ki, oradakı bolşevik hökumətini qovub, ümumiyyətlə bolşeviklərdən mürəkkəb Muğan qoşunlarını tərk-silah etməlidir. Əks halda isə müsəlmanlar üçün rahatlıq və ticarət-sənaye üçün tərəqqi yoluna daxil olmaq mümkün olmayacaqdır. Oraya ingilis və yaxud Azərbaycan qoşunları göndərilməsi müttəmməndir.

Teymur bəy Bayraməlibəyov”

İKİ ZIYA [İTKİ]

*Asudə olum dərən əgər, gəlmə cahana,
Meydana düşən qurtulamaz səngi-qəzadan.
Hər aqılə bir dərd bu aləmdə müqərrər,
Rahət yaşamış varmı güruhi-üqəladan?*

Ziya Paşa

Azərbaycan şüərasının [şairlərinin] babası mərhum şeyx Nizami, Gəncə ətrafında 700 illəri təkə yatmaqdan öylə bil ki, təngə gəlib, vətənimizin müqtədir [qüdrətli] üdəbə və şüərasını yanına top layır. Hələ 1912-ci ildə Abdulla Suru, o müqtədir ədibi, o “İrşad” qəzetəsini fel-

yetonları ilə zinətləndirmiş cavan mühərriri əlimizdən aldı. Buna kifayət etməyə-rək, bu il iki məşhur mürəbbilərimizi [tərbiyəçimizi] ətrafına cəlb etmişdir ki, bunlardan biri Ələddin Əfəndizadə və o biri də Mirzə Abbas Mehdizadədir. Hər ikisi bu il mart faciəsindən sonra qaçqınlar arasında Gəncəyə qaçmışlar və oradaca yatalaq naxoşluğundan vəfat etmişlərdir.

Ələddin əfəndi Tiflis vilayəti Ağzır nahiyəsində anadan olub təlim üçün İslambula getmişdir. Burada təlimi bitirdikdən sonra Qafqaza müraciətlə [qayıdaraq] müəllimlik həvəsinə düşür. Bir müddət Tağiyevin Fabrika məktəbində türk lisanı müəllimi və sonra da həman vəzifə ilə Bakı Ticarət məktəbində bərqərar olur ki, ömrünün axırına qədər böylə ağır bir vəzifəylə uğraşmışdır. Türkcənin şərq və qərb ləhcələrinə dara [bələd] olduğundan “İkinci il” adlı təlim kitabının müəlliflərindən biri olaraq həman kitabda elmi-əşyaya dair bəzi müfid [faydalı] və sadə hekayələr dərc etmişdir. Xülasə, mərhum Ələddin əfəndinin müəllimliyi həm əməli və həm də nəzəri olduğundan, Azərbaycan türklərinin təlim və tərbiyəsinə az da olsa bir dərəcəyə qədər xidmət göstərmişdir.

Mirzə Abbas Mehdizadə isə təxminən həştadını illərdə Şamaxı şəhərində anadan olub, bir müddət mədrəsələrdə ruhanilərdən təlim taparaq, sonra Tehrandakı Tibb darülfünununa [univeristetinə] daxil olur. Burada təbabətlə bahəm fransız lisanını gözəlcə öyrənmişdir. Odur ki, həman lisan vasitəsilə Yevropa ədəbiyyatına bələd olaraq, bəzi şeyləri və ələlxüsus, məşhur Lafontenin əfsanələrindən bir neçəsini türkcəyə tərcümə etmişdir. Darülfünunu bitirdikdən sonra bir il Şiraz

hakiminin xüsusi göz həkimi olur. Sonra vətəninə övdətlə [qayıdaraq] burada həm təbabətlə məşğul olur, yazdığı nüsxələr [reseptlər] isə etibari-tam ilə əczaxanalarda qəbul olunurdu.

Mərhum Mirzə Abbas, tibbi şüğllərdən [məşğələdən] azad olarkən, asudə vaxtlarını camaat işlərinə [ictimai işlərə] və ələlxüsus ədəbiyyata sərf etmişdir. Şirazdan Şamaxıya qayıdarkən, az bir vaxtda rus lisanını öyrənib, məşhur rus şüərasının [şairlərinin] abruuları [abru, üzünün suyu] Puşkin və Lermontovdan nəzmən bir çox şeylər tərcümə etmişdir ki, ümdələri “Qafqaz”, “Terekin ərməğanı” və “Mtsırı”dır. Bu tərcümələr əslləri ilə o qədər yaxın, o qədər mütabiqdir [uyğundur] ki, hər iki dilə vüqufu [bələdliyi] olan zəvat [şəxs], əsərlərin ruscaları ilə bərabər türkcələrini də rus şüərası yazmışdır, deyə iddia və hökm vermiş olarlar. Həqiqətən indiyə qədər türk şüərası arasında Mirzə Abbasın tərcüməsi kimi düzgün bir tərcüməyə rast gəlmədik. Odur ki, mərhuma “türklərin Lermontovu” ləqəbi verilsə, bihəqqin səzadır [haqqıyla layiqdir].

10 il vardır ki, Şamaxıda Realnı məktəbi açılmışdır və açıldığı gündən də oranın türk lisanı müəllimliyinə mərhum Mirzə Abbas dəvət olunmuşdur. İştə, tərcümələrin bir çoxunu müəllimlik əsnasında və bəlkə də öz məktəb şagirdləri üçün yazmışdır. O vaxta qədər təlim kitablarında düzgün və şagird zəhninə uyğun bir nəzmə rast gəlmədiyindən, burası mərhumun diqqətini cəlb etmişdir. Bu yolda çox çalışmışdır. Yeddi yaşlılara məxsus sadəcə nəzmlərlə bərabər yuxarı siniflərin şagirdlərinə də az şey yazmamışdır. Bu gün təlim kitablarımızın bir çoxu,

əzancümlə [o cümlədən] “Türk əlifbası”, “İkinci il”, “Yeni məktəb” və “Ədəbiyyat məcmuəsi” mərhum Mirzə Abbasın səlīs və rəvan nəzmləri ilə müzəyyəndir [bəzənmişdir].

Bundan əlavə, Qafqaz cəridələrinin [qəzetlərinin] bir çoxunda “Abbas Səhhət” imzası ilə və “Molla Nəsrəddin” jurnalında ənva [müxtəlif] təxəllüslərlə bir çox şeylər yazmışdır. “Sınıq saz”, “Məğrib və məşriq günəşləri” adlı məcmuələri təb [çap] olunmuşdur. Lakin çox heyf olsun ki, “İdil boyu səyahəti” [adi] ilə bir romanı, bir çox əl yazıları ilə bərabər, Şamaxı talanı əsnasında yanıb tələf olmuşdur. Yalnız “Türkcə əruz” adlı bir əsəri əllərdə qala bilmişdir. Bu gün həvəslilərimiz mərhumun əsərlərini cəm etmək fikrinə düşərlərsə yəqin ki, mükəmməl bir məcmuə əmələ gələr.

Şamaxı şəhəri talan olunduğu əsnada biçərə Mirzə Abbas da ailəsi ilə bərabər Gəncəyə fərar edərək, bu da ailəsi ilə bərabər yatalaqdan tələf olmuşdur.

Bu iki mürəbbinin vəfatı tamam müəllim və müdərrişlərimizi mükəddər [kədərləndirmiş] və məyus qılmışdır. Səd [yüz] heyif ki, bu gün müəllimlərə əşəddi-ehtiyacımız [şiddətli ehtiyacımız] olduğu halda, böylə dürrı-gıranbəhalardan [qiymətli incilərdən] əlimiz çıxmışdır.

Heyif olsun!

Fərhad Ağazadə

ƏTRAFDAKI KƏNDLƏRƏ ƏRZAQ PAYLAMAQ BƏRƏSİNDƏ

8-9 ay fasilədən sonra, bu aydan bəri Bakı ətrafındakı kənd camaatına da hər-

dən bir ərzaq və ya sair əşya paylamağa başlanıbdır. Bakı Bələdiyyəsi Şurasında Bakı şəhəri əhalisinə qənd, çay paylanmaq məsələsi müzakirə edildikdə, Əsədulla Əhmədov Dumaya dedi ki: “Tutalım ki, bizim kəndçilərimiz avamdırlar və öz dərdlərini deyib-danışmaqda qüdrətləri yoxdur və genə də tutalım ki, ağılamayan uşağa süd verməzlər. Bəs, siz qlasnıların və daha doğrusu ərzaq işlərinə baxan adamların insafı necə rəva görür ki, 9 ay tamam hər ay şəhər əhlinə qənd, çayını və hərdən bir də manufaktura və sair ehtiyacatını paylayıb biçərə kənd əhalisini yaddan çıxarmışsınız?”

Qlasnılar bir daha başqa bir Əsədulla kiminin “nahəmvar” [kobud] sözlərini eşitməmək üçün dərhal əllərini qaldırmaqqla razılıq verdilər ki, kənd camaatına da qənd, çay və manufaktur paylansın. Bizim kəndistan camaatı az qalmışdılar ki, qənd, çayın adını da yadlarından çıxartsınlar. Ancaq burada bir məsələ var ki, o məsələ nə Əsədulla Əhmədovun yadına düşür və nə də Ərzaq İdarəsi bu məsələyə lazımınca etina edir. Amma, həqiqətə halda isə o məsələyə gərək çox ciddi surətdə etina edilsin. O məsələ budur: Necə ki məlumdur, qənd, çay, manufaktur və sair bunlar kimi monopolni şeylər adam başına müəyyən miqdarda verilmək münasibətilə şəhər camaatının statistikasını, hər külfətin adamlarının hesabını bilmək üçün şəhərdə 100 minlərcə xərclər qoyulub gah kartoçkalar, gah qraj-danski komitələr və bu axırda ev komitələri idarələri təşkil edirlər və bu idarələrin əli ilə də əhaliyə ərzaq paylayırlar. Bu idarələr yaxşımı işləyirlər, ya yox? Və yainki bu idarələrin vücuduyla

xəyanətlərin qabağı alınırımı, ya yox? Hələ bu məsələ ilə işim yoxdur, lakin bunu demək istəyirəm ki, genə də hər necə olsa şəhər camaatının statistikini bilmək üçün bir neçə vasitə var ki, ərzaq idarəsi o vasitələrlə istifadə edir.

O ki qaldı kəndistana, oralarda böylə şeylər yoxdur və ona görə də kəndistanın statistikasını bilmək də mümkün deyildir. Bəlkə deyən oldu ki, kənd mollalarının nüfus [əhali] dəftərləri vardır və ya ki, kameralni siyahıları vardır, statistikini də oralardan almaq olar. Amma, xeyr. Nə nüfuslardan və nə də kameralnılardan heç vaxt həqiqətə müvafiq məlumat yığmaq olmayır. Bu səbəbdən də ərzaq idarəsi həmişə kənd camaatı adına qənd, çay və ya ki, qeyri bir şey buraxdıqda, həmişə təyin edir ki, əvvəla skladdan buraxılan ərzağın hamısı gedib kənd camaatına çatmayır və saniyə [ikincisi], kənd camaatının tamamı öz paylarını alammayırlar. O zamandan ki, Bakı şəhərində ərzaq idarələri təşkil edilmişdir və kəndlərə də ərzaq və ya ki qeyrə əşya paylamağa başlayırlar, yüzlərlə ittifaq [hadisə] olub ki, ərzaq idarələri kənd camaatı tərəfindən vəkil olub gələn adamların oğurluqlarını və xəyanətlərini bilib və görüblər və çox vaxt da olub ki, bu xəyanətçilərin əlindən protokollar bağlanıb, hökumətə təqdim ediliblər. Amma əfsus ki, nəticədə yenə də heç bir məram hasil olmamışdır. Kənd camaatının ixtiyarını genə də həman xəyanətçi vəkillərin əllərində qalıbdır. Əlbət ki, bu da bizim camaatımızın avamlığından, sadəliyindən nəşət edən [irəli gələn] bir halətdir.

Bu axır günlərdə kəndlərə qənd, çay, bez və düyü paylanmaqdadır. Ərzaq Nə-

zarəti bu vaxta kimi bir neçə kəndin vəkillərinin xəyanətini tutubdur. İş böylə olan surətdə, kənd camaatına ərzaq paylayan adamlara lazımdır ki, ərzaq paylama qaydasını dəyişdirsin, kəndçilərə veriləcək əşyanı vəkillərə, upolnomoçennilərə verməyib, bəlkə öz əliylə aparıb hər kəsin öz payını öz əlinə versin. Doğrudur, bu iş bir qədər zəhmətli işdir. Kəndlərlə şəhərin arası çoxdur. Yol xərci bahadır. Kəndlərdə qalib əşya paylamaq çətinidir. Amma bu artıq məsarifin və artıq zəhmətlərin maddi və mənəvi cəhətcə nəticələrinə də fikir verəndə aşkara görülür ki, insaf, vicdan, insaniyyət və bəlkə ticarət nöqtəyi-nəzərləri bunu tələb edir.

İndi bu saat ərzaq şöbəsinin statistik şöbəsində dörd cürə məlumat var ki, hamısı bir-birlərinə müğayir [zidd] olduqları halda, hamısı da həman kənd vəkillərinin pişnihad [təqdim] etdikləri sənədlərdən cəm edilmişdir. 1917 və 1918-ci illərdə iki dəfə kənd camaatının statistiki tutulmuşdur. Burada da həmçinin camaatın hesabı barəsində doğru məlumat alınmamışdır. Bəs, böylə olan surətdə həm kənd camaatına kömək edib onları cürbəcür xəyanətkar vəkillərin əlindən qurtarmaq və həm də ərzağın hədə yerə, əmdən [bilə-bilə] bir neçə nəfər oğruların əlinə verib ciblərini doldurmamaq qəsdilə mən ərzaq işlərinə mübaşir [məşğul] olan idarələrə bu təklifi edirəm:

1) Kənd camaatına paylanması lazım gələn ərzaq, həmişə Nəzarət [Nazirlik] və ya ki şöbənin öz adamları tərəfindən paylanılsın. Belə ki, vəkil və ya upolnomoçenni göndərmək üsulu gərək fəx [ləğv] edilsin.

2) Ərzağı kəndlərdə paylamaq işi kənd

camaatının və baxşus [xüşusilə] müsəlman camaatının əhvali-ruhiyyəsinə bələd olan adamlara tapşırılsın.

3) Kəndlərdə ərzaq paylanması üçün uyezddə xüsusi skladlar açılınsın. Belə ki, kəndlərə veriləcək ərzaq şəhər skladlarına yığılmaıy, məxsusi kənd skladlarına yığılsın. Burası aşkardır ki, kəndlərin arasında böylə skladlar açıldıqda, kənd camaatı da ərzaq idarələrinə kömək edib özlərinə ehtiyat hazırlamaq istənildiyi zaman qabaqca lazımı qədər də sərmayə də verərlər.

4) Kəndlərə ərzaq paylamaq politikası, ümumi ərzaq politikasından ayrılınsın. Çox vaxt olur ki, kənd camaatının tələbləri, ehtiyacları şəhər camaatı ilə bir olmayır. Ona görə də kəndistan işlərinə baxmaq üçün gərək xüsusi şöbə açılınsın.

Ümid edirəm ki, bizim təzə intixab edilmiş [seçilmiş] Ərzaq nazirimiz mətləblərə bir qədər etina edib, kənd camaatımızın da əhvalını yaxşılaşdırmağa hümmət edəcəkdir.

Məhəmməd Sadiq

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Sənaye kursları

Bakı Politexnik məktəbində oxuyan Türk Texnikləri Cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə açılmış sənaye kursları bazar, seçənbə [çərşənbə axşamı] və pəncşənbə [cümə axşamı] günləri axşam saat 4-7 kimi Üçüncü Ali-ibtidai məktəbində davam edir. Həndəsədən Nəsrulla Novruzzadə, əlcəbrdən Əjdər Əlizadə, fizika və kimyadan Məhəmmədzadə Mirzəbala dərslər verir.

Türkcə ədəbiyyat və tarix kursları da orada olub, başqa günlərdə oxunacaqdır.

Ədəbi mühakimə

Bu günlərdə həmin cəmiyyət tərəfindən Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev tərəfindən yazılmış məşhur tarixi pyesa “Ağaməhəmməd şah Qacar”ın qəhrəmanı Ağaməhəmməd şah, ədəbi mühakiməyə qoyulacaqdır. Başqa məktəblərdə oxuyan yoldaşlarımızdan da rica olunur ki, iştirak etmək üçün adlarını qabaqca yazdırsınlar.

* Şənbə günü kanuni-sanininin [yanvarın] 4-də, saat 4-də, Bakı Realını məktəbində, Bakı şəhəri və ətrafı mütəəllimlərinin [tələbələrinin] ümumi iclası vaqe olacaqdır. Müəyyən vaxtda lazımcıca üzvlər gəlməzsə, iclas bir saatdan sonra qanuni hesab ediləcəkdir.

AZƏRBAYCANDA

Müsəlmanların qətl-qarətə məruz qalması

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 28-də Daxiliyyə Nəzarəti Cəbrayıldan işbu məzmununda bir teleqraf almışdır:

“25 minlik erməni qüvvəsi İrəvandan çıxıb, Sadar kəndindən keçərək 8 müsəlman kəndini əhatə etmişdir. Bunları tərki-silah etdikdən sonra özlərinə tabe etmişlər. Şəril [Şərur] və Naxçıvan əhalisi İrana fərar etməyə hazırlanmışlar. Aras nəhrini keçdikdə 200-dən ziyadə insan ölmüşdür. Zəngəzur erməniləri üzərimizə təərrüz [hücum] yapmışlar. Hal-hazırda atışma davam edir. Heç yerdən kömək gəlməmişdir. İrəvan quberniyasına kö-

mək göndərməzsəniz ermənilər oranı xaraba qoyacaqlar.”

TEATRO VƏ MUSIQI

Bu gün yanvarın 3-də, bu mövsümdə birinci dəfə olaraq Hacıbəyov Qardaşları müdiriyəti tərəfindən Hökumət Teatrosunda (səbiq Mailov) “Aşiq Qərib” operası təntənəli bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Aşiq Qəribin rolunu Sarablı və Şahsənəmin rolunu Ağdamlı ifa edəcəkdir. Paşa məclisində 6 nəfərdən ibarət qız və oğlanlar tərəfindən böyük rəqs (balet) icra ediləcəkdir. Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır.

Mehmanxaneyi-“Məhəmmədiyyə”

Qubernski küçədə “Azərbaycan” mətbəəsi ilə rubəru [üzbəüz] Hüseynov qardaşlarının 72 nömrəli evində mehmanlardan ötrü təmiz otaqlar hazırdır.

Kamali-ehtramla İbrahimov

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünəs əmrəzını [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

209

Qabil diş qayıran

Mirzə Xəlil Canibəyzadə

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayıdır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

Doktor Rza bəy Sultanov

Paris Darülfünunundan

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün səhər saat 9-1-ədək, axşam saat 4-7-yədək. Telefon 57-40. Adres: Persidski küçədə 22 nömrəli evdə, Gimnaziçeski küçənin küncündə.

2603

Doktor

Doktor Samuil İzrailoviç

Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Qoldqor-Fradkinin

Diş müalicəxanası

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607

Həkimlərin xüsusi

gecə və gündüz növbələri

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin küncündə.

Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəza [xəstəliklərə] dūçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır.

Səhər saat 9-11-ə kimi
Axşam saat 5-7-yə kimi.
Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Türk təqvimi

Yeni və əski üsul ilə türk təqvimi

Yaxın günlərdə Hökumət mətbəəsi rusca və türkçə yeni və əski üsullar ilə nəfis divar təqvimləri buraxacaqdır. Qiyməti münasib olacaqdır.

Müraciət üçün adres: Birjavaya küçədə Skobelevin evində Hökumət mətbəəsində və ya Parapetdə “Azərbaycan” qəzetəsi mətbəəsində.

b-38 10-1

Təqvimi-islam [müsəlman təqvimi]

Türkçə-rusca divar təqvimi

1919-cu sənəyə məxsus olmaq üzrə Osmanlı, islam və rus aylarını, günlərini göstərən divar təqvimi bu günlərdə çapdan çıxıb, satılmağa başlamışdır. Hər gün sifarişlər qəbul olunur.

Adres: Böyük Rus kəlisəsi [kilsəsi] yanında “Novruz” mətbəəsi.

2625 3-1

Elan

Gəncə Bələdiyyə İdarəsi aşağıda isimləri dərc olunan və şəhər xəstəxanalarında vəfat edən nəfərlərin [əsgərlərin] şəər'i [şəriətə uyğun] və qanuni vərəsələrini dəvət edir ki, həmin nəfərlərin vəfatından sonra qalan paraları gəlib Bələdiyyə İdarəsindən alsınlar. Vərəsələrin əllərində polis dairəsindən vəsiqələri olmalıdır. Vəfat edənlərin əsamisi [adları]:

- 1) Gəncə vilayəti, Ağdaş qəzası, Qarağan qəryəsi [kəndi] - Zülfüqar oğlu Baxşəli;
- 2) Ləzgi Süvari Alayından Zaqatal nahiyəsi Şibil ovası- Molla Məhəmməd oğlu İsmayıl;
- 3) Bakı vilayəti, Mərdəkan qəryəsi- Qur-

ban oğlu Əsəd;

4) Gəncə vilayəti, Şirvan qəryəsi- Bəyəli oğlu İsgəndər;

5) Gəncə vilayəti, Xınalı qəryəsi- Məhəmməd oğlu Qurban;

6) Kürdəmir qəryəsindən- Səfər oğlu İsmayıl;

7) Bakıya tabe Nəragən qəryəsindən Xınalı qəryəsi- Əkbər oğlu Yəhya;

8) Ləzgi Süvari Alayının 3-cü taboru 2-ci bölüyü, Zaqatal nahiyəsi, Muxax qəryəsi - Əhməd oğlu İsa;

9) Ə-38, T-2 Bakı vilayətinin Kərədən qəryəsi- Cavad oğlu İbrahim;

10) Cavad qəzası, Qaralar qəryəsi- Nurməhəmməd oğlu Rəhim;

11) Gəncənin Rəhimli Rza oğlanlarından- Əsgər oğlu Mustafa;

12) Ağdaş qəzası, Cardam qəryəsi- Rəşid oğlu Məhəmməd;

13) Gəncə qəzası, Dəllər qəryəsi, nümünə taboru nəfəri [əsgəri]- Aslan oğlu Abbas;

14) Qarabağın Ankavir qəryəsindən- Vəli oğlu Əli;

15) Gədəbəy mədən nahiyəsi, Miskinli qəryəsi- Cəfər oğlu Abbas;

16) Gəncə qəzası, Dəllər qəryəsi- Mirsəid oğlu Seyidhəsən;

17) Gəncə qəzası, Zəyəm nahiyəsi, Yuxarı Ayıblı qəryəsi- Vəli oğlu Nağı;

18) Gəncə qəzası, Qaramurad qəryəsindən- Həsən oğlu Abbas.

Bələdiyyə rəisi

Ələsgər bəy Xasməmmədov

Müdir və baş mühərrir:

Ceyhun bəy Hacibəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Əsgərlik haqqında

səh. 42. “...Maarif naziri həzrətlərinin kəlamlarını mütaliə etdikcə...”: söhbət “Azərbaycan” qəzetinin 75-ci nömrəsində Nəsim bəy Yusifbəylinin “Müsəlman tələbələrinə” adlı müraciətindən gedir. Bu müraciətin transliterasiyası üçün “Azərbaycan” qəzeti külliyyatının III cildinin 469-470-ci səhifələrinə baxın.

“fəzələllahul-mücahidinə əl-ə-qaidinə dərəcətən”: “Quran”ın Nisa surəsinin 95-ci ayəsindən bir parça. Mənası: “Allah cihad edənləri (mücahidləri) oturanlardan dərəcə etibarilə üstün tutdu. 95-ci ayə bütöv olaraq belədir: “Lə yəstəvil-qaidunə minəl-möminin qeyru ulizzəgəri vəl-mücahidunə fi-səbilallahi biəmvəlihim və ənfüsühim fəzələllahul-mücahidinə biəmvəlihim və ənfüsühim əl-ə-qaidinə dərəcətən və küllən vəədəllahul-hüsna və fəzələllahul-mücahidinə əl-ə-qaidinə əcrən əzimən.” Mənası: “Zərər çək-mədən oturan möminlərlə Allah yolunda öz malları və canları ilə cihad edən kimsələr bir olmaqlar. Allah malları və canları ilə cihad edənləri oturanlardan dərəcə etibarilə üstün tutdu. Allah bunların hamısına vəd etmişdir. Allah mücahidlərə oturanlardan daha böyük mükafatlarla imtiyaz vermişdir.”

səh. 43. “Və lə təhsəbənnəlləzinə qutilu fi-səbilillahi əmvatən bəl əhyaun ində rəbbihim yurzəqun.”: “Quran”ın Ali-İmran surəsinin 169-cu ayəsi. Mənası: “Allah yolunda öldürülənləri heç də ölü zənn etmə! Əsl həqiqətdə onlar diridirlər. Onlara Rəbbi yanında ruzi verilir.”

Teleqraf xəbərləri

səh. 46. “Qrozniya 8 000 (?) ölü və yaralı gətirilmişdir.”: sual işarəsi qəzetdə getmişdir. “Məbuslardan müştərək ittihadçılar 334,

müştərək liberallar 133, müştərək zəhmət-kəşlər firqəsi 10 olmaq üzrə koalisiya tərəfdarları 477 yer qazanmışlardır.”: Buradakı “müştərək” sözü, hansı partiyağa mənsub olmasından asılı olmayaraq koalisiya iqtidarını dəstəkləyən Parlament üzvlərini ifadə edir. Bunlar müvafiq olaraq: Mühafizəkarlar və Birlikçilər Partiyası (ittihadçılar), Milliyyətçi-Liberal Partiya (liberallar), Leyboristlər Partiyası (zəhmətkeşlər) üzvləridir.

“Bundan əlavə, ittihadçılar 50, liberallar 28, zəhmətkeşlər 62, müstəqillər 9, millətçilər 7, sinfeynlər 73 yer qazanmışlardır.”: Burada, koalisiya iqtidarını dəstəkləməyən Parlament üzvlərindən söhbət gedir. “Müstəqillər” bitərəfləri, “millətçilər” Millətçi Partiya üzvlərini, “sinfeynlər” İrlandiyanın müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparan Sinn Feyn Partiyası üzvlərini ifadə edir.

səh. 47. “Parizer platz”: Berlin şəhərinin mərkəzində yerləşən Paris meydanı [Pariser Platz] nəzərdə tutulur.

səh. 48. “...federalni şura...”: burada söhbət İsveçrə Konfederasiyasının milli hökuməti – İsveçrə Federal Şurasından [Schweizerischer Bundesrat] gedir.

Dağıstanlılar

Cümhuriyyətində

səh. 50. “Şimali Qafqaziyalılar İttifaqı Parlaməninin sədri”: söhbət Çermoyevdən gedir.

İki ziyə

səh. 52. “Asudə olum dersən əgər...”: “Asudə olum deyirsənsə, dünyaya gəlmə, / Meydana düşən, qəza daşından qurtula bilməz. / Bu aləmdə hər aqilə bir dərd hazırdır, / Aqillər gürhundan rahat yaşamış olan varmı?”

Ətrafdakı kəndlərə

Ərzaq paylamaq barəsində

səh. 56. “...təzə intixab edilmiş Ərzaq nazirimiz...”: söhbət Konstantin Lizqardan gedir.

Elan

səh. 58. “Qarağan”: Ağdaş rayonunun kəndidir; qəzetdə “Qaraxan” kimi getmişdir.

“Ə-38, T-2”: sırası əsgər, 38-ci alay, 2-ci tabor.

Təqvim-i-islam

səh. 58. “Böyük Rus kəlisəsi”: Aleksandro-Nevski kilsəsi nəzərdə tutulur.